

УДК 330.341.1:330.322

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ФОРМИ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З РЕАЛЬНИМ ІНВЕСТУВАННЯМ

Глєбов Є.М., здобувач

Черкаський державний технологічний університет

В данной статье раскрыта сущность категории „инновационные инвестиции”, определена их классификация. Исследованы особенности инновационной формы инвестиций и ее связь с реальным инвестированием.

In given clause the essence of a category innovation of the investment is opened, their classification is determined. Features innovation of the form of the investments and its communication (connection) with real investment is investigated.

Вступ. Інновації на сучасному етапі розвитку економіки стають головним засобом збереження її конкурентоспроможності і стають невід'ємною частиною підприємницької діяльності. Управління нововведеннями здійснюється паралельно з управлінням діючим традиційним виробництвом. Проте методи управління інноваціями відрізняються від методів управління традиційним виробництвом, оскільки інноваційні процеси спрямовані на створення раніше неіснуючих продуктів, якісне оновлення виробничих сил та виробничих відносин.

Активізація інноваційної діяльності в умовах ринкової економіки пов'язана передусім з пошуком джерел і форм інвестування, які мають забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями.

Україна володіє значним науковим потенціалом, значною кількістю наукових центрів та інститутів, які розробили й продовжують розробляти інноваційні технології світового рівня. Однак, незважаючи на це, бажаючих інвестувати в наукові розробки дуже мало, що свідчить про актуальність дослідження даної тематики.

Аналіз останніх джерел. Дослідженням проблем інвестування в інновації присвятили свої праці провідні науковці, зокрема О.І. Амоша, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, Л.І. Дідківська, С.І. Дорогунцов, Я.А. Жаліло, С.В. Мочерний, С.М. Чистов та ін.

Разом із тим, поки в Україні спостерігається тенденція до зменшення інвестицій в інноваційну сферу, що дозволяє стверджувати про недостатність досліджень з даної проблематики.

У зв'язку із цим, сформулюємо мету даної статті: дослідити особливості інноваційної форми інвестицій та її зв'язок з реальним інвестуванням.

З економічної точки зору, інноваційні інвестиції – це здійснювані з метою приросту інтелектуального капіталу витрати на освіту або придбання підприємством нематеріальних об'єктів. Саме тому для забезпечення процесу розширеного відтворення на рівні економіки в цілому визначальну роль відіграють інтелектуальні інвестиції як джерело майбутнього добробуту та економічного зростання. Основним об'єктом інвестування у даному випадку є наукомістка продукція у різних її видах.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [1, с. 8-9].

У процесі інноваційної діяльності відбувається і створення, і освоєння нового продукту (техніки, технології) з метою одержання результату, придатного для практичного використання і отримання прибутків. Отже, інноваційна діяльність долає актуалізовані протиріччя між суб'єктом і зовнішнім оточенням, що формує нові потреби та протиріччя наявним процесам, а тому охоплює наукову і науково-технічну діяльність. Одержання прибутку вимагає виходу на ринок з новою продукцією, в основі створення якої лежить винахідницька діяльність.

Період часу від зародження ідеї, її розробки до впровадження інновації називають життєвим циклом нововведення. З врахуванням послідовності проведення робіт життєвого циклу нововведення всю цю діяльність розглядають як інноваційний процес.

Основним товаром ринку нововведень є науковий та науково-технічний результат – продукт інтелектуальної діяльності, на який діють авторські права, оформлені згідно з діючим міжнародним правом та чинним законодавством України [2, с. 35-41].

У вигляді нововведення реалізується перехід речі до нового стану або нової якості.

За кінцевим результатом нововведення поділяють на продуктові і технологічні, радикальні і часткові. При цьому групи взаємопов'язаних радикальних та часткових нововведень можуть привести до

появи нових галузей промисловості та сфери послуг. Часткові нововведення переважно базуються на поліпшенні споживчих якостей або виробничих можливостей і мають раціоналізаторський характер. Радикальні – виникають в результаті цілеспрямованих досліджень і розробок та покладаються в основу формування нових технологічних укладів.

При класифікації нововведень за ступенем інноваційного впливу на всі сфери суспільної діяльності переважна більшість авторів схиляється до думки, що нововведення насамперед пов'язані з технологічними змінами. Однак, як зазначає П. Друкер, нововведення не обов'язково повинні бути технічним, воно може взагалі не бути річчю як такою [3, с. 112].

Отримання продукту інтелектуальної творчої діяльності як результату інноваційного процесу можливе на будь-якій з його стадій.

Багатомірність терміна „інновація” в економічній літературі проявляється у можливості виділення декількох основних підходів, серед яких: теоретичний, прикладний, предметний, атрибутивний, технологічний.

Інновацією визначається результат діяльності стосовно оновлення, перетворення попередньої діяльності, яка призводить до заміни одних елементів іншими або доповнення вже наявних новими. Інновація – 1) вкладення коштів в економіку, що забезпечує зміну поколінь техніки і технології; 2) нова техніка, технологія, що є результатом досягнень НТП; 3) вироблення, синтезування нових ідей, створення нових теорій і моделей, втілення їх у життя; політичні програми, що мають, як правило, індивідуальний, неповторний характер; 4) у мовознавстві – новотвір, відносно нове явище, переважно в морфології [1, с. 14].

Всі представлені у науковій літературі визначення поняття „інновація” відображають такі підходи до обґрунтування економічної сутності:

- інновація є результатом науково-технічної діяльності (нова техніка, технологія, нові продукти тощо);
- інновація є процесом створення, впровадження і розповсюдження нової техніки, технології, організаційних форм тощо);
- інновація (і як результат і як процес) є новою споживчою вартістю, яка спроможна ефективніше задовольняти суспільні потреби;
- інновація є процесом інвестування у науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки щодо створення нової техніки і технології і пов'язується у науковій літературі з поняттям „інтелектуальні інвестиції” або „інноваційна форма інвестицій” [3, с. 236-241].

Залежно від особливостей появи інтелектуальну власність поділяють на промислову власність і власність, що захищена авторським правом, охороняється патентами на винахід і авторськими свідоцтвами, а використання регулюється патентним законодавством. Паризькою конвенцією щодо охорони промислової власності та законодавством України передбачено, що об'єктами охорони є винаходи, наукові відкриття, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки та знаки обслуговування, фірмові найменування, посилання на джерело та найменування місця походження тощо.

Інноваційна діяльність включає в себе процес доведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни у соціальному середовищі.

У зв'язку з цим об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми та проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва й підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери [5, с. 164];
- сировинні ресурси, засоби їх видобування й переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Найчастіше об'єкти інноваційної діяльності виступають у формі інноваційного проекту – це комплекс документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення й реалізації інноваційного продукту або інноваційної продукції. Інноваційним визнається проект, яким передбачаються розробка, виробництво й реалізація інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, державна підтримка реалізації інноваційного проекту надається за умови його державної. Згідно з Законом України „Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 року № 40-IV усі інноваційні проекти мають пройти державну реєстрацію, яку здійснює за поданням суб'єктів інноваційної діяльності спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності [6].

Об'єктом інноваційної діяльності може бути й інноваційна продукція – це нові конкурентоспроможні товари чи послуги. Інноваційною вона може бути визнана, якщо відповідає таким вимогам:

а) вона є результатом виконання інноваційного проекту;

б) така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше, або якщо не вперше, то, порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоспроможною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Інноваційна продукція може бути результатом тиражування чи застосування інноваційного продукту, крім того, інноваційною продукцією може бути визнано інноваційний продукт, якщо він не призначений для тиражування.

Однією з форм інноваційних інвестицій є інтелектуальні інвестиції, які здійснюються у вигляді:

- придбання виключних прав користування (патенти, ліцензії, промислові зразки, товарні знаки).
- придбання інформаційних послуг, наймання спеціалістів за контрактом або разове придбання консультацій, експертиз, рекомендацій.
- придбання інтелектуальної продукції у матеріальній формі (проектної документації, методик, програм, ноу-хау) у вигляді друкованої продукції, програмного забезпечення, аудіо- чи відеозапису.
- вкладання в людський капітал – це витрати на освіту, підготовку, перепідготовку, навчання, охорону здоров'я.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і юридичні особи України, фізичні і юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

Основним суб'єктом інноваційної діяльності є інноваційне підприємство – це підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти і (або) інноваційна продукція. Інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді технополісу, технопарку, інноваційного центру, бізнес-інкубатора тощо.

Інноваційні підприємства розрізняються переважно за цілями проектів і місцевою специфікою їх реалізації. Метою їх створення є інтенсифікація процесу розробки й впровадження у виробництво новітніх техніки та технологій, підготовка висококваліфікованих кадрів.

Найдосконалішими формами інноваційних структур системи „наука – виробництво – соціальна сфера” є технополіси та технопарки, створенню яких у розвинених країнах в останні десятиліття надається виняткове значення.

Підприємства, що інвестують в інновації, часто не в змозі скористатися усіма вигодами від своїх інвестицій. Причиною є „ефект переливу” чи позитивний зовнішній ефект від інвестицій у вигляді вигод, одержуваних іншими підприємствами, причому без будь-якої компенсації тим, хто здійснює дані інвестиції.

Такі зовнішні ефекти означають, що суспільний прибуток від інвестицій в інновації вище, ніж особистий, отриманий окремим підприємством. У результаті державі доводиться виконувати важливу допоміжну роль, виступаючи безпосереднім спонсором наукових досліджень чи субсидуючи наукові дослідження приватного сектору.

Слід також зазначити, що зовнішні ефекти від фундаментальних наукових досліджень виходять за межі державних кордонів. В останні десятиліття такі міждержавні зовнішні ефекти підсилюються розвитком інформаційних технологій, що дозволяє новинам про інновації моментально поширюватися в усьому світі. Наявність таких зовнішніх ефектів означає, що глобальний прибуток від інвестицій в інновації перевищує національний. У результаті уряди окремих країн, діючи у власних інтересах, незначною мірою зацікавлені у фінансуванні фундаментальних і прикладних досліджень і розробок, не враховуючи глобальний ефект від здійснення таких інвестицій.

Незважаючи на те, що потенційний прибуток від реалізації інновацій великий, інвестування інноваційної діяльності підприємств досить проблемне. У першу чергу, це пов'язано із самою специфікою інноваційної діяльності.

Інвестиції в інноваційну діяльність підприємства характеризуються підвищеним ризиком у зв'язку з невизначеністю одержання бажаного прибутку від її здійснення. Такі інвестиції мають тривалий період окупності, що обумовлено характером інноваційного процесу, починаючи від фундаментальних і прикладних розробок і закінчуючи реалізацією нововведення на ринку. Дослідження і розробки вимагають від підприємства значних капіталовкладень на початкових, найбільш тривалих етапах інноваційного процесу, у той час як на цих етапах свого створення інновації не приносять реальної віддачі, що може настати пізніше.

Висновки. Таким чином, сучасний етап світогосподарського розвитку характеризується прискореними темпами науково-технічного прогресу і зростаючою інтелектуалізацією основних чинників виробництва.

Інтенсивне проведення досліджень і розробка на їх основі новітніх технологій, вихід з ними на світові ринки і розгортання міжнародної і міжрегіональної інтеграції в науково-виробничій сфері в рамках глобальної економіки стали стратегічною моделлю економічного зростання для індустріально розвинених країн. При цьому інтелектуальні ресурси разом із новітніми технологіями не тільки визначають перспективи регіонального зростання, але і служать показником рівня економічної незалежності і добробуту регіону і країни, її національного статусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин В., Трегобчук В. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – № 1. – С. 7-22.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К.: Знання України, 2002. – 230 с.
3. Питер Ф. Друкер. Бизнес и инновации. – М.: Изд-во «Вильямс», 2007. – 432 с.
4. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. – Т. 2. – 848 с.
5. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика / Б.М. Данилишин, Л.Г. Чернюк, М.І. Фашевський та ін.; За ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. – Черкаси: ЧДТУ, 2006. – 315 с.
6. www.rada.gov.ua